

В. М. Шевчук, доктор юридичних наук, професор, в. о. завідувача кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, провідний науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, Заслужений юрист України

ВАГОМИЙ ВНЕСОК У РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПОЛІГРАФОЛОГІЇ ТА ЇЇ РОЛІ У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ *(рецензія на монографію Морозової Т. Р. «Методика виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях»)*

Монографічне дослідження видатної української поліграфологині, доктора психологічних наук Тетяни Романівни Морозової «Методика виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях»¹ є яскравим віддзеркаленням сучасного стану та досвіду запровадження й використання поліграфа в Україні та інших країнах світу. Представлена монографія відзначається високою теоретичною значимістю й практичною спрямованістю, є значним внеском у розвиток української та всесвітньої поліграфології, підвищення її ролі у протидію сучасній злочинності.

В реаліях сьогодення розглядувана монографія є вельми актуальною, вона є затребуваною для практикуючих поліграфологів, судових експертів, науковців, практичних працівників правоохоронних та судових органів. Представлене монографічне дослідження являє собою комплексне ґрунтовне наукове дослідження, яке присвячене дослідженню теоретико-методологічних засад проблем методики виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях. Робота ґрунтується на особистому великому досвіді практичної роботи авторки, відомої української поліграфологині, її глибоких наукових дослідженнях, які неодноразово обговорювалися на науково-практичних конференціях у широкому колі провідних науковців та високопрофесійних фахівців у цій царині знань.

Вивчення змісту монографії дозволяє зробити висновок про оригінальність та високу ступінь наукової обґрунтованості представленої для рецензування роботи. Представлене дослідження

містить систематизований виклад всебічного аналізу означеної методики, розкриває її сутність, генезу, сучасний стан та авторське бачення перспектив розвитку вітчизняної поліграфології. Наукова новизна монографічного дослідження визначається, як самою постановкою проблеми, так і проведенням науковим пошуком щодо комплексного дослідження та аналізу теоретико-методологічних засад запровадження й використання методики виявлення прихованої інформації під час проведення поліграфічних досліджень.

Актуальність теми монографічного дослідження пояснюється передусім успішністю застосування поліграфа при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень; супроводженні оперативно-розшукової діяльності органів кримінальної юстиції; забезпеченні розвідувальної та контррозвідувальної діяльності; кадровій безпеці, проведенні службових розслідувань та антикорупційних заходів; проведенні судово-експертних психологічних досліджень та судових експертиз. Більше того, наразі, в умовах повномасштабної воєнної агресії РФ на територію України існує необхідність у наданні вітчизняними поліграфологами гідної професійної відсічі агресору, стосовно проведення досліджень з використанням поліграфа щодо діяльності диверсійних груп, колаборантів, державних зрадників, а також щодо здійснення перевірок окремих осіб, які підозрюються у наведені й корегуванні ворожих ударів по військовим об'єктам та об'єктам критичної інфраструктури. Тому, наведене зумовлює своєчасність, актуальність та затребуваність практикою представленої монографічного дослідження.

Архітектоніка роботи дозволила авторці по-

¹ Морозова Т. Р. *Методика виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях: монографія* (Алєрта, 2023) 472

слідовно та повно розкрити зміст та сутність основних питань, які становили мету дослідження. Монографія складається з передмови, чотирьох розділів, зокрема: аналіз сучасного стану української поліграфології, існуючих тенденцій та впливів; основи методики виявлення прихованої інформації; приклади реальних досліджень із використанням поліграфа, проведених за допомогою методики виявлення прихованої інформації; окремі батареї тестів, тести та поліграми до них із різних досліджень; списку використаних джерел. Загальний обсяг монографічного дослідження становить 472 с., з них основного тексту 465 с. Представлена робота викладена добірною українською мовою та ґрунтується на прикладах реальних тестувань у певних ситуаціях. Виклад змісту дослідження системний, логічний, послідовний і науково обґрунтований.

Особливу увагу в роботі авторкою приділено дослідженню різних підходів щодо поліграфології, аналізу чинної нормативно-правової бази та спрямованості подальшого розвитку вітчизняної поліграфології. Заслуговеє на увагу дослідження сутності методики контрольних питань. Слушною є позиція автора щодо вимог валідності (стандартизованості) поліграфа, як вимірювача реакцій. Серед основоположних висновків, які визначені автором в роботі, слід відзначити доцільність формування власної науково-методичної бази поліграфології саме на принципах суб'єктності з використанням стандартів та досвіду інших країн, які відповідають чинному законодавству України.

Вбачається, що безсумнівною перевагою роботи є дослідження наукових та практичних засад методики виявлення прихованої інформації із використанням поліграфа. У цьому аспекті, окрему увагу в роботі приділено ґрунтовному аналізу соціокультурного та історичного екскурсу щодо методики виявлення прихованої інформації. Досліджується у монографії природа виникнення фізіологічної реакції у відповідь на стимули відповідних тестів методики виявлення прихованої інформації.

Відзначаючи вагомий науковий та теоретико-методологічний здобутки представленого дослідження, представлена монографія має чітко виражений практичний аспект, є своєрідним керівництвом та настановою для практикуючих поліграфологів, слідчих, детективів, суддів, судових експертів. У цьому плані особливу цінність складає окремий

розділ монографії, в якому містяться приклади реальних досліджень із використанням поліграфа, проведених за допомогою методики виявлення прихованої інформації, зокрема, розслідування крадіжки доларів США; розслідування крадіжки грошей із сейфу спортклубу; розслідування шахрайства при закупівлі сільськогосподарської техніки; розслідування фактів вогнепальних поранень; перевірки правдивості свідчень заявника, перевірки наданих пояснень, спростування неправдивого алібі; службового розслідування тощо.

Особливу увагу у представленій роботі приділено вивченню, дослідженню та формулюванню питань у методиці виявлення прихованої інформації із використанням поліграфа. Автор систематизував існуючі тести досліджуваної методики, визначив чіткі вимоги до структури та постановки питань. Виходячи із результатів практичної роботи автором сформульовано методичні вимоги до складання та окремі поради до складання тестів досліджуваної методики. Підсумком проведеного дослідження можна вважати пропонування алгоритмів тестових опитувальників методики виявлення прихованої інформації для окремих напрямків: проведення бліц-тестування; розкриття та розслідування окремих кримінальних правопорушень; проведення службових розслідувань; експертних досліджень; скринінгу.

Позитивним є також наведення автором із власного досвіду прикладів реальних поліграфічних досліджень із використанням поліграфа проведених за допомогою методики виявлення прихованої інформації, які супроводжуються відповідними фабулами, опитувальниками та поліграмами. Крім цього, авторкою визначено та сформовано чіткі поблокові алгоритми тестових опитувальників методики виявлення прихованої інформації під час проведення поліграфічних досліджень.

Представлена монографія орієнтована на широку аудиторію, до якої можна віднести слухачів, курсантів, студентів, науковців закладів вищої освіти, працівників науково-дослідних та експертних установ України, співробітників слідчих та оперативних підрозділів СБУ, НАБУ, ДБР, МВС, АРМА прокуратури та суду. Вбачається, що дана наукова праця сприятиме розв'язанню низки дискусійних питань, що виникають в теорії і практиці методики виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях.

З урахуванням зазначеного, слід констатувати, що монографія Тетяни Романівни Морозової «Методика виявлення прихованої інформації у поліграфічних дослідженнях» є оригінальною та фундаментальною науковою працею, що має значний науковий інтерес та практичне значення, оскільки в ній містяться доктринальні основи та відповідні пропозиції щодо організації та методики проведення поліграфологічних ічних досліджень в нашій державі. Рецензованій науковій праці притаманні ґрунтовність, ясність, точність та водночас простота і доступність для сприйняття. Робота логічно побудована, її структура

представляється оптимальною для висвітлення змісту основних питань та проблем, які виникають під час виявлення прихованої інформації в межах поліграфічних досліджень. Зазначені обставини надають підстави для загального висновку про те, що монографічне дослідження Тетяни Романівни Морозової є вагомим внеском у розвиток сучасної поліграфології України й інших країн світу та її ролі у протидії злочинності в реаліях сьогодення.

Стаття надійшла до редакції: 10.05.2023 р.

Прийнята до друку: 20.05.2023 р.